

KÖNYVEK

SCHNELLER DÓRA

doraschneller13@gmail.com

ORCID: 0009-0007-5154-4592

Paul NAGY. *Une Francophonie millénaire: Anthologie de textes écrits en français par des auteurs hongrois, de 1918 à nos jours*. 2. köt. Párizs: Honoré Champion, 2024. 724.

Hiánypótló mű és nagyszabású vállalkozás a Nagy Pál író, költő által összeállított antológia, amely a magyar tudósok, írók vagy művészek által írt, 1918-tól napjainkig keletkezett, francia nyelvű tanulmányokat tartalmazza. A franciás műveltség, a frankofón hagyományok, a magyar-francia kapcsolatok nagy múltra tekintenek vissza, ezt bizonyítja az antológia 2016-ban megjelent első kötete, amely a középkortól 1918-ig írott forrásokat kronológiai sorrendben mutatja be. A 2024-ben megjelent második kötetben a kötet koncepciója megváltozott a tudományágak és a művészeti ágak sokszínűsége és a franciául tudó magyar szerzők nagy száma miatt: immáron nem kronológiai sorrendben, hanem tematikus fejezetekben olvashatjuk az írásokat. Az átfogó antológia magában foglalja az össze fontos tudományágat és művészeti ágat, valamint a Magyarországon és Franciaországban élő és kutató képviselőinek tanulmányait. A történelem, az irodalom, a színház, az irodalomtörténet, a képzőművészet, a zenetörténet, a filozófia, a vallástörténet vagy a nyelvészet mellett a huszadik században született vagy polgárjogot nyert tudományágak és művészeti ágak is szerepelnek a könyvben, mint például a filmművészet, a szociológia vagy a pszichoanalízis. Az antológia összeállítója úgy vélte helyesnek, ha a szövegeket az eredeti formájukban, betűhíven, az esetleges hibákkal együtt publikálja.

Nagy Pál hatalmas munkát végzett, hiszen a nemrégiben megjelent könyv nem „csupán” egy antológia, a bevezető tanulmányon kívül, minden

fejezet előtt találunk egy helytálló megállapítást tartalmazó és körültekintő történelmi-irodalmi áttekintést, amely biztosítja az antológia egységességét, és útmutatóként szolgál a franciául tudó magyar és a francia olvasóközönség számára a magyar történelem és irodalom elmélyültebb megismeréséhez és megértéséhez. Ezen felül az összes antológiában szereplő szerzőről találunk egy pontos és lényegre törő életrajzot is. A kötet végén gazdag bibliográfia és névmutató segíti elő a könyvben leírtak továbbgondolását és az antológiában való eligazodást.

Kosztolányi Dezső szerint az 1918-as év fontos fordulópont a magyar történelemben, ugyanakkor az irodalomban egy új korszak kezdetét is jelenti. Nagy Pál Kosztolányi Dezső *Európa* című verséből is idéz, amely a költő *Számadás* című 1935-ben megjelent verseskötetében szerepel. A versnek a 44. oldalon idézett első versszaka a könyv egyik mottója is lehetne:

Európa, hozzád,
feléd, tefeléd száll szózatom a század
vak zűrzavarában,
s míg mások az égbé kongatva temetnek,
harsány dithyrambbal én tereád víg,
jó reggelt köszöntök.

Trianon után, amelynek a magyar történelemben elfoglalt helyéről és hatásáról sok szó esik a könyvben, átmenetileg megromlottak a két ország közötti kapcsolatok, az irodalmi életben ezzel szemben egy addig soha nem tapasztalt nyitottság és nyitás következett be. Gondoljunk csak a *Nyugat* folyóirat körül csoportosuló írók első, második vagy harmadik nemzedékére, akiknek francia műveltségű képviselői szerepelnek az antológiában.

A *numerus clausus*-törvény, a zsidótörvények, Magyarországnak a hitleri Németországgal való egyre szorosabb együttműködése, a második világháború közeledte, a holokauszt Magyarországon, a háború utáni nagyon rövid életű demokra-

Helikon 70 (2024) 4

DOI: 10.57226/Hel.2024.4.9

tikus epizód, az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése mind-mind olyan tragikus történelmi események és időszakok voltak, amelyek következtében számos magyar írónak, tudós-nak, művésznek, egyetemi hallgatónak menekülnie kellett, és a nyitottabb, toleránsabb, befogadóbb francia fővárosban leltek új otthonra. Ez az oka annak, hogy az antológiában szereplő szerzők egy része a franciaországi emigrációhoz tartozik. Az antológia összeállítója, az 1934-ben született Nagy Pál író, költő, tipográfus, a párizsi *Magyar Műhely* folyóirat egyik alapítója 1956 decemberében kényszerült elhagyni Magyarországot és azóta is Párizsban él. Nem véletlen tehát, hogy foglalkoztatja a nyelv- és identitásváltásnak, valamint a fordítás szerepének és hatásának témája is, amelyekről szintén szó esik az antológiában.

A szerző álláspontja szerint a Magyarországról Franciaországban kialakult kép a huszadik század hatvanas éveiben változott meg radikálisan, amikor is mindkét országban a kutatók és tudósok új generációja jelent meg, és ez a generáció már nem keverte össze a tudományt a politikával, a tudományt az ideológiával. A két ország közötti kapcsolatok javulásához nagyban hozzájárultak és hozzájárulnak a francia nyelven megjelenő magyar, a magyarul megjelenő francia, és a magyar-francia kapcsolatok kutatására specializálódott folyóiratok.

A komoly társadalomtudományi, irodalomtörténeti és művelődéstörténeti munkákat megjelentető Honoré Champion kiadó *Közép-európai tanulmányok könyvtára* sorozatában megjelent, igényesen gondozott antológia fontos ismeretterjesztő, ugyanakkor elgondolkodtató és forrásként is használható, tanulságos olvasmány lehet mind a francia, mind a franciául tudó magyar olvasókö-zönség számára.

HELIKON

LÓKÖS PÉTER

lokos.peter@btk.ppke.hu
ORCID: 0000-0001-7669-8714

LION FEUCHTWANGER. *Bin ich deutscher oder jüdischer Schriftsteller? Betrachtungen eines Kosmopoliten. Mit bislang unveröffentlichten Texten.* Szerkesztette Nele HOLDACK, Marje SCHUETZE-COUBURN és Michaela ULLMANN. Berlin: Aufbau, 2023. 232.

Lion Feuchtwanger a 20. századi német irodalom egyik legismertebb írója volt, *Jud Süß* című regényének köszönhetően már az 1920-as években világhírű lett. Neve Magyarországon is jól ismert volt, már a két háború közötti időszakban hét könyvét fordították le magyarra, 1945 után pedig valóságos reneszánszát élte nálunk baloldali beállítottsága és antifasiszta múltja miatt.

Feuchtwanger gazdag, nagypolgári ortodox zsidó családba született, így gyermekkorában alapos zsidó vallási ismereteket szerzett. Ugyanakkor polgári iskolákba járt, és Münchenben, illetve Berlinben folytatott egyetemi tanulmányokat, többek között germanisztikát és történelmet tanult. Gyermek- és ifjúkora meghatározta későbbi viszonyulását a zsidósághoz, Németországhoz, a német nyelvhez és irodalomhoz.

1933-ban Feuchtwanger származása és náciellenes nézetei miatt emigrációba kényszerült. Nagy csapás volt ez számára azért is, mert elvesztette német ajkú olvasóközönsége nagy részét, könyveit a könyvtárakból eltávolították, majd a május 10-i nagy könyvégetés során máglyára vetették, őt magát pedig az első között fosztották meg német állampolgárságától.

A könyv címében megfogalmazott kérdés, tudniillik, hogy német vagy zsidó írónak tekintette-e magát, 1933 után sokat foglalkoztatta. Jelen kötet főleg azokat az írásait adja közre, amelyeket e témakörben írt. A szövegek – egy kivételével – már az emigrációban íródtak, az első még a harmincas évek első feléből származnak, az utolsó 1949-ből. A könyv öt nagy fejezetre tagolódik, az írások kronologikus sorrendben szerepelnek, így nyomon követhetjük nézeteinek alakulását, módosulását, illetve néhány esetben a fontosabb németországi eseményekről alkotott véleményét.

A szövegkiadások alapjául az eredeti gépirásos kéziratok szolgáltak, amelyek (kettő kivételével) Lion és Martha Feuchtwanger hagyatékában maradtak fenn. A szövegeket három csoportba lehet sorolni. Az első csoportot alkotják azok, amelyek itt jelennek meg először nyomtatásban (például az előadásszövegek), a második csoportba tartoznak azok, amelyek németül már megjelentek valamelyik periodikában, a harmadikba pedig azok, amelyeket főleg újságokban más nyelven (angolul, franciául, hollandul, oroszul, spanyolul) közölték a harmincas-negyvenes években, de a német eredetit itt olvashatjuk először. A könyv végén megtalál-